

Visiekaart en voorwaarden voor een zorgvuldige energietransitie

Van Natuur en Milieufederatie Noord-Holland, Goois Natuurreservaat, Landschap Noord-Holland, en Natuurmonumenten - 18 februari 2020

Karakteristieke landschappen waarborgen

De Noord-Hollandse natuur- en milieuorganisaties zijn voorstander van het opwekken van duurzame energie. Maar de energietransitie zal het landschap in Noord-Holland veranderen. De komende maanden zijn cruciaal in de vraag hoe ons Noord-Hollandse landschap er in de toekomst uit gaat zien. De natuur en milieuorganisaties denken graag mee over de opwek van duurzame energie. We presenteren daarom twee visiekaarten voor de Regionale Energie Strategie (RES) in Noord-Holland. Op de kaarten (zon en wind) staan locaties waar duurzame opwekking van energie wel en niet wenselijk is. Ook geven we voorwaarden om te komen tot een zorgvuldige energietransitie. We pleiten ervoor dat zonneweiden en windmolens goed worden ingepast in het landschap om onze karakteristieke Noord-Hollandse landschappen te kunnen waarborgen. Als natuur en milieuorganisaties hebben wij verstand van en overzicht over de natuur en de bijzondere landschappen in onze provincie. Met onze visie dragen we graag bij aan het realiseren van voldoende en zorgvuldig opgewekte duurzame energie in Noord-Holland.

Clustering en inpassing

We roepen gemeenten, provincie en waterschappen op zorgvuldig te zijn in locatiekeuzes van zonneweiden en windmolens en om de opwek van voldoende duurzame energie samen te laten gaan met het versterken van landschap en natuur. Wij willen voorkomen dat een 'confetti' van windmolens ontstaat. Daarom is clustering van windmolens op regionale schaal noodzakelijk. Zonneweiden dienen goed ingepast te worden in het landschap. Bovendien pleiten we voor een zesjarig onderzoeksprogramma naar de impact van zonneweiden op de aanwezige natuur en bodemgesteldheid en voor een onderzoekscommissie die, wanneer sprake is van grote onvoorziene gevolgen, kan ingrijpen door de tijdelijkheid van die zonneweide(n) te verkorten.

Regie en definitieve afweging op provinciaal niveau

Op dit moment wordt op gemeentelijk niveau over de RESSEN gesproken, daar zijn wij voorstander van. We roepen de betrokken partijen echter wel op om regie te voeren op de energietransitie en vragen daarom de provincie Noord-Holland de definitieve afweging over de locatiekeuze van wind – en zonne-energie op provinciaal niveau te maken. Ten slotte vragen de provincie om binnen enkele weken duidelijk te maken hoe het proces van besluitvorming en beroep er uit gaat zien.

Bijlagen: Visiekaarten Regionale energie transitie Noord-Holland (Wind en Zon)

Randvoorwaarden en principes

We pleiten ervoor dat de opwek van voldoende duurzame zonne- en windenergie samengaat met het versterken van landschap en natuur. Daarom stellen we voor in het RES-proces de volgende randvoorwaarden en principes te hanteren:

- Burgerparticipatie en betrokkenheid als uitgangspunt;
- Algemene ordenende principes voor locatiekeuzes van wind en zonne-energie;
- Principes voor zoeklocaties voor opwek van wind en zonne-energie in vijf soorten landschappen;
- Inrichtingsprincipes voor de uitvoering van projecten op een specifieke locatie.

Burgerparticipatie en betrokkenheid als uitgangspunt

De energietransitie kan alleen maar slagen met zoveel mogelijk draagvlak van inwoners, bedrijven en andere relevante partijen in de omgeving van duurzame energieprojecten. Daarom is participatie is een belangrijk thema bij de totstandkoming van de RES. De ervaring leert dat draagvlak toeneemt als projecten (ook) lokaal eigenaarschap hebben. Belangrijk is dat de ambitie van 50 procent lokaal eigendom wordt vastgelegd in beleid, de provinciale Omgevingsvisie en Omgevingsverordening.

Randvoorwaarden voor de betrokkenheid van burgers zoals ook afgesproken in het Klimaatakkoord en nader uitgewerkt in de Participatiecoalitie (<https://www.hier.nu/participatiecoalitie>) zijn:

1. Echte burgerparticipatie en maatschappelijk draagvlak;
2. Minimaal 50 procent in lokaal eigendom.

Voldoende opwek met draagvlak en goede inpassing mogelijk

De afweging waar en hoe de energietransitie in de Noord-Hollandse landschappen wordt ingepast, wordt gemaakt op basis van ruimtelijke belangen, principes en idealen. Wij vinden dat de belangen van natuur, landschap en bewoners daarin centraal moeten staan. Daarmee is de precieze invulling ook afhankelijk van de lokale context: wat vinden inwoners en maatschappelijke organisaties waardevolle plekken of belangrijke omgevingskwaliteiten? En welke andere ruimtelijke uitdagingen spelen er in de regio of gemeente? Het antwoord op dergelijke vragen heeft invloed op de volgorde, definities en afbakening van de inpassing van duurzame energie in het landschap en op de toetsingscriteria om duurzaamheidsinitiatieven te beoordelen.

Algemeen ordenende principes voor locatiekeuzes van wind- en zonne-energie

Om de gevolgen van de energietransitie op de natuur en het landschap te beperken stellen wij de volgende algemeen ordenende principes voor:

1. Start met no-regret locaties zoals: woningen, scholen, bedrijven, kassen, loodsen en gemeentepanden. Zet hier dus vol op in!
2. Start met onbenutte bebouwde locaties zoals: overkappingen van parkeerterreinen, oude vuilstortplaatsen, bluswatervijvers, gietwaterbassins en verweesde (bedrijven)terreinen.
3. Streef naar zuinig en (zoveel mogelijk) meervoudig ruimtegebruik.
4. Koppel de energietransitie (waar mogelijk) aan opgaven uit andere sectoren zoals: infrastructuur (Schiphol, geluidsschermen), economie, wonen en het sociale domein (leefbaarheid, aantrekkelijkheid woonomgeving, participatie). Ga indien nodig over tot uitruilen en herbestemmen van locaties.
5. Combineer de opwek van duurzame energie met andere functies in de groene ruimte:
 - a. Langs stads- of dorpsrand: bijv. gecombineerd met recreatie- en natuurfunctie;
 - b. Op landbouwgronden waar ander gebruik wenselijk is of terreinen met inefficiënt of dubbel ruimtegebruik;
 - c. Bij plassen zonder belangrijke natuurfunctie zoals waterberging- of recreatieplassen;
 - d. Als buffers rondom natuurgebieden: in combinatie of ter vervanging van intensief agrarisch gebruik (zodat er geen mest meer wordt opgebracht en het grondwaterpeil omhoog kan);
 - e. In recreatiegebieden: o.a. landgoederen, uitloopgebieden, parken en tuinen.
6. Benut gebieden die tijdelijk een energiebestemming kunnen krijgen en bestem ze tot tijdelijke energielandschappen.
7. Zet geen solitaire windmolens neer, maar zorg voor clustering.
8. Maak in de RES afwegingen op provinciaal niveau om een confetti van zonneparken en windmolens te voorkomen en clustering mogelijk te maken.

Principes voor zoeklocaties opwek wind en zonne-energie in vijf soorten landschappen

Niet alle gebieden in Noord-Holland zijn geschikt voor opwekking van wind- of zonne-energie. De twee visiekaarten (zie bijlage) geven de meest kansrijke gebieden voor windmolens en/of zonneweiden aan zonder het landschap te verpesten. Inpassing moet vervolgens wel zorgvuldig gebeuren, met aandacht voor de natuur- en landschapswaarden en met betrokkenheid van burgers.

Natuurgebieden, gebieden in het Noord-Hollandse Natuur Netwerk en weidevogel-kerngebieden zijn volgens ons niet geschikt voor windmolens of zonneweiden. Dat geldt ook voor karakteristieke (cultuurhistorisch) bijzondere landschappen en belangrijke trekvogelroutes.

Omdat Noord-Holland veel verschillende landschappen kent, maken we onderscheid in vijf categorieën gebieden, gekoppeld aan de verschillende principes. Wij pleiten ervoor om in de RES deze indeling over te nemen (voor wind en zon afzonderlijk) zodat de opwek van duurzame energie op de juiste locaties in de provincie plaatsvindt.

Visiekaarten: vijf categorieën gebieden

Groen	Gebieden waar ruimte is voor windmolens / zonneweiden, mits goed aangepast in het landschap en met betrokkenheid van omwonenden.
Blauw	Gebieden waar in principe geen ruimte is voor windmolens / zonneweiden, maar waar door maatwerk op bepaalde locaties (kleinschalig) energie zou kunnen worden opgewekt onder voorwaarde van betrokkenheid omgeving, draagvlak, (gedeeltelijke) eigendom van omwonenden en landschappelijke inpassing.
Rood	Gebieden waar geen ruimte is voor windmolens / zonneweiden. Onder andere Natura 2000, Natuur Netwerk Nederland, weidevogelkerngebieden, trekvogelroutes en bijzondere landschappen.
Stedelijk	Gebieden waar mogelijkheid voor opwek is voor windmolens / zonneweiden onder voorwaarde van betrokkenheid omgeving, draagvlak, (gedeeltelijke) eigendom van omwonenden en landschappelijke inpassing.
Grote wateren	Gebieden waar geen ruimte is voor windmolens / zonneweiden: Waddenzee, IJsselmeer, Gouwee, Markermeer en IJmeer. Het zijn beschermde natuurgebieden (Natura 2000), in het bijzonder voor vogels. De wateren zijn ook belangrijke gebieden voor watersport en recreatie.
Let op!	<i>De kaarten geven een benadering van de gebieden weer en bevatten geen exacte grenzen.</i>

Inrichtingsprincipes voor de uitvoering van projecten op een specifieke locatie

Inrichtingsprincipes uitvoering windenergie

Voor inrichtingsprincipes voor windenergie op een specifieke locatie verwijzen we naar de 'Gedragscode *Wind op Land*'.

Zie: <https://nwea.nl/wp-content/uploads/2019/03/20161215-Gedragscode-Acceptatie-Participatie-Windenergie-op-Land.pdf>

Inrichtingsprincipes uitvoering zonneweides

1. Realiseer bij 'zuid-opstellingen' ruimte tussen de panelen en zorg voor voldoende waterafvoer

Bij 'zuid-opstellingen' liggen de zonnepanelen op het zuiden gericht en is er tussen de opstellingen ruimte nodig om schaduwwerking tegen te gaan. Deze ruimte moet minimaal 3,50 meter zijn, maar dat kan natuurlijk breder. Wanneer een zonneweide wordt aangelegd op intensief beheerd grasland biedt verbreding van de ruimte tussen de opstellingen kansen voor natuur mits de grond als botanisch grasland met extensieve schapenbegrazing worden beheerd. Dat leidt tot meer kruiden, insecten, vogels en kleine zoogdieren.

2. Realiseer oostwest-opstellingen alleen met voldoende waterbuffer en liefst volledig uit het zicht

De meest intensieve vorm van het opstellen van zonnepanelen in een zonneweide is de 'oostwest-opstelling'. Hierbij liggen panelen als dakjes aangesloten in oostelijke en westelijke. Het rendement per paneel is kleiner dan bij een op het zuiden gerichte opstelling maar er kunnen wel veel meer panelen per hectare worden geplaatst. Dit heeft twee nadelen:

1. Er is geen groene tussenruimte waardoor er in de zonneweide geen ruimte is voor natuur en het bodemleven doodgaat. Deze opstellingen zijn dus alleen geschikt voor industrieterreinen, maar elders in het landschap onwenselijk.
2. Er ontstaat een onafgebroken verhard oppervlak, waardoor bij een clusterbui (100 mm per uur) 1.000 m³ water per uur moet worden geborgen. Dit betekent dat er een waterbuffer van minimaal 10% van de oppervlakte moet worden gerealiseerd. Dit is overigens op dit moment geen verplichting, omdat in de watertoets bij waterschappen zonnepanelen niet als verhard oppervlak worden aangemerkt, terwijl ze dit feitelijk wel zijn.

3. Zorg voor een netto vooruitgang in natuurwaarden ten opzichte van het bestaande grondgebruik

Bij zonneweiden kan nooit 100% van het bruto oppervlak worden ingericht met panelen vanwege schaduwwerking of ruimte voor waterberging. Benut de ruimte aan de randen van de zonneweiden en tussen de opstellingen voor natuur. Doe een quickscan in het kader van de wet Natuurbescherming en monitor de natuur en de bodemconditie via eerder genoemd monitoringsprogramma.

4. Onttrek funderingen en achterkanten van zonnepanelen aan het zicht

Zonnepanelen worden opgesteld op een fundering van stalen palen. Dit is een zeer technisch en weinig fraai gezicht aan de zijkanten en achterkant van de opstelling. Zorg ten minste voor aarden walletjes, opgaande beplanting als rietkragen, struweel of bosschages om funderingen en achterkanten aan het zicht worden te onttrekken.

5. Leg watergang aan rond zonneweide in plaats van hekwerk

Om een zonneweide verzekerd te krijgen is een fysieke barrière noodzakelijk. Ontwikkelaars gebruiken hiervoor het liefst stalen hekwerken met camera's. Een watergang van minimaal zes meter breedte geldt echter voor de verzekering ook als fysieke barrière. Een watergang met natuurvriendelijke oevers als begrenzing van de zonneweiden zorgt voor verhoging van de natuurwaarden en landschappelijk goede inpassing (vooral in waterrijk veenweidegebied en kleigebieden).

6. Leg zonneweides op afstand van infrastructuur en geen geld voor paden of uitkijktorens

Ontwikkelaars maken vaak 3D-beelden waarmee de zonneweide vanuit de lucht kan worden beleefd. In werkelijkheid kijk je op ooghoogte naar het terrein: vanaf een snelweg of dorpslint, uit de trein of vanaf een fiets- of wandelpad. Plaats daarom een zonneweide niet direct langs infrastructuur, maar juist ervan af. Het zicht over het landschap wordt dan niet volledig beheerst door de zonneweide, maar vormt er juist meer een onderdeel van. In een aanbesteding wordt door opdrachtgevers vaak waarde gehecht aan de toegankelijkheid en educatieve overdracht bij zonneweiden. Met paden en uitkijktorens moet het gebied toegankelijk worden gemaakt. Benut dit geld echter voor landschappelijke inpassing, zoals groene en blauwe randen en compensatie voor water en natuur in de omgeving. Daar komt het geld voor de beleving in het landschap meer ten goede. Je gaat ten slotte misschien één keer op een uitkijkpunt over een zonneweide uitkijken terwijl je er misschien wel 1000 keer langs fietst.

7. Maak opstellingen gebied specifiek

Een opstelling in de Beemster ziet er anders uit als een opstelling in de Zaanstreek. Om een opstelling van zonnepanelen te maken die past in het landschap, moet een goede landschaps- en cultuurhistorische analyse met inrichtingsprincipes per gebied worden gemaakt.